

Ђуро С. Клипа

*Министарство рада, запошљавања
и социјалне политике, Република Србија*

АНАЛИЗА ПРОГРАМА ДЕЧИЈИХ ДОДАТАКА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ*

Сажетак

Предмет овог емпиријског истраживања је анализа програма дечијих додатака у РС на основу спроведеног упитника који су попуњавали подносиоци права на дечији додаток. Дечији додаток је врло важно материјално давање, те је из тих разлога битно изнаћи најбољу законску регулативу ради што бољег и сврсисходнијег таргетирања корисника којима је та финансијска подршка неопходна.

Истраживање је показало позитивне и негативне ефекте програма дечијих додатака на сиромаштво деце, наталитет и фертилитет, те је на основу извршених анализа и статистичких података омогућило да се сагледа тренутно стање система, а посебно могућности промена законске регулативе у циљу што функционалнијег, квалитетнијег, ефикаснијег, ажурнијег и контролисанијег спровођења програма дечијих додатака.

Кључне речи: дечији додаток, подршка породици са децом, ефекти, законска регулатива

1. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања састоји се у анализи постојећих механизма за остваривање права на дечији додаток и формулисању пред-

* Текст је настао у оквиру израде докторске дисертације „Унапређење информационог система за подршку програма дечијих додатака у контексту спровођења социјалне и популационе политике у Републици Србији“.

лога за ефикасније и сврсисходније коришћење овог програма. У том смислу, издвајају се две **основне хипотезе**.

Прва је везана за факторе који утичу на систем друштвене бригае о деци, као и начин на који он доприноси остваривању циљева популационе и социјалне политике. Систем друштвене бригае о деци условљен је друштвеним приликама, владајућом идеологијом и политиком, као и материјалним могућностима друштвене заједнице. Као део институционалног окружења, има директан утицај на квалитет свакодневног живота деце и родитеља и може допринети олакшању терета родитељства, а тиме и реализацији циљева популационе политике. Променом постојеће законске регулативе доћи ће до ефикаснијег спровођења мера социјалне и популационе политике.

Друга хипотеза везана је за степен развијености информационог система за подршку програма дечијих додатака и развијеност осталих информационих система у државној управи (МУП, ПИО, Управа прихода, Геодетски завод, РФЗО и др.). Унапређењем постојећег информационог система применом нових техничко-технолошких решења и стандарда, као и повезивање свих наведених система ради контроле и размене података створиће се услови за реализацију мера социјалне и популационе политике.

Емпиријско истраживање спроведено је у периоду од 01.-31.05.2012. године путем упитника и анкете који су достављени свим службама дечије заштите у Србији.

Упитник се односио на податке о свакој служби дечије заштите и разлозима непризнавања права на дечији додаток, а анкета је спроведена са потенцијалним корисницима дечијег додатка који први пут подносе захтев.

Упитници су упућени у 145 служби дечије заштите у Србији. На упитник је одговорило 133 (92%) служби, са укупно 472 запослена радника. Од тог броја 144 су са високом стручном спремом, 132 са вишом, а 196 са средњом стручном спремом.

У Србији је око 969.000 породица које имају децу старости од 0-18.год. и који су потенцијални корисници права. С обзиром на наведени број извршилаца у општинским службама може се закључити да је један запослени у Служби дечије заштите задужен за око 2.000 породица. Имајући у виду недовољну (просечно три запослена по служби) и неадекватну кадровску структуру у односу на стручну спремину и занимање, не може се очекивати ефикасно спровођење реформе система дечије заштите на државном нивоу.

Укупан број примљених захтева за дечији додатак на месечном нивоу (нови корисници или промене код постојећих корисника) на нивоу Србије је 19.785 или 9,7% у односу на укупан број тренутних корисника права, од који се за 1025 захтева донесе негативно решење, односно одбије се као неосновано (5,1% од примљених захтева месечно). Број захтева којима неки корисник први пут подноси захтев за дечији додатак је, на месечном нивоу 2011 лица или 1% од укупног броја актуелних корисника.

2. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

2.1. Разлози за одбијање захтева

Анализа показује да су најчешћи разлози за одбијање захтева следећи:

- већи приходи по члану породице од установљеног законског цензуса за остваривање права (49 %),¹⁾
- поседовање земљишта чија је површина већа од имовинског цензуса (16%);
- дете старије од 19 година (7,9 %);
- дете не похађа редовно школу (5,4 %)
- нису достављени сви тражени докази (5,2%).

Може се констатовати да је најчешћи разлог одбијања прекорачење доходног цензуса који је ионако низак код породица које конкуришу за право на дечији додатак.

Цензус за остваривање права на дечији додатак који се односи на приходе остварене од пољопривреде требало би као услов укинути, јер земљишне књиге нису већ деценијама ажуриране, а стање у пољопривреди онемогућава било какво значајније остваривање прихода по том основу.

Остали разлози су углавном административне природе и решавају се бољом информисаношћу грађана путем медијских средстава, едукацијом, стручним радом служби дечије заштите, бољом локалном администрацијом, уређеношћу информационих система државне управе и локалне самоуправе, знатнијем улагањем у школовање стручног кадра и реорганизацијом служби које спроводе поверене послове на локалном нивоу.

1) Тренутно је доходовни цензус 7.932,60 динара, односно увећан 9.519,12 динара по члану породице

2.2. Структура породице

Старосна структура анкетираних указује да су подносиоца захтева лица старости између 15-41године, да је скоро 71% њих између 20 и 35 година старости, у око 74% случајеве подносиоц захтева је мајка, а у око 22% самохрани родитељ. Средњу школску спрему има 62% испитаника, 26% са или без основне школе и 12% са вишим и високим образовањем. Најчешће су присутна су радничка и службеничка занимања (75,8%). Најзаступљеније су породице са три (42,7%), затима са четири (30,4%) и са пет чланова (11,3%). Број деце старости од 0-18 година (укупно 1559 деце) по породици је 1,66, од чега је 64,1% деце у узрасту до 6 година, а 26,6% узраста од 7-14 година.

2.3. Материјално стање

Материјално стање огледа се кроз три основна елемента: приходи породице, поседовање стамбеног простора и поседовање земљишта.

Према добијеним резултатима скоро 90% испитаника живи месечно са укупним приходом до 25.000 динара.

Узимајући у обзир да је приход по члану домаћинства (иначе законски основ за остваривање права на дечији додатак) промењива категорија, ипак се потврђује правилност његове повезаности са социјалном припадношћу. Приход по члану домаћинства који је изнад линије сиромаштва (2010.године је била 9.763 динара) остварио је само 4% испитаника.

Стан или кућу у власништву не поседује 17% испитаника, 8,4% живи у стамбеном простору до 20м², 25,4% живи у стамбеном простору од 21-40м², 27,8% поседује стамбени простор између 41-60м², док 21,6% анкетираних има стамбени простор преко 61м².

Скоро 90% корисника нема у поседу земљу, 6,3% има до 1 ха, а 4,3% од 2-5 хектара. Резултати истраживања показују да неповољну и веома неповољну стамбену ситуацију има скоро 60% испитаника, а трећина солидну или задовољавајућу.

Процент анкетираних лица чији су и родитељи примали дечији додатак је 42%, што указује на репродукцију сиромаштва. Истовремено, 13,3% испитаника прима и родитељски додатак, 6,6% новчану социјалну помоћ, а 0,8% остварује право на туђу негу и помоћ.

Према мишљењу 37% анкетираних садашњи износ дечијег додатка незнатно побољшава или задовољава потребе детета, док

21% сматра да износ дечијег додатака задовољава мање од четвртине потребе детета на месечном нивоу.

На основу ових података видљиво је да су породични приходи недовољни, да су стамбени услови углавном скромни, те да велики проценат не поседује никакву земљу. Услед тога, може се претпоставити да ће значајн проценат испитаника и остварити право на дечији додаток.

2.4. Дужина трајања породилског одсуства

Постојећом дужином трајања породилског одсуства задовољно је 53,3% испитаника. У односу на редослед рођења детета, жељена дужина трајања породилског одсуства за прво је одговарајућа по садашњем закону по мишљењу 74,2% испитаника, 23,4% жели да то буде две године, а 2,4% сматра да би требало да буде више од три године. За другорођено дете 57,2% испитаника сматра да дужина породилског одсуства треба буде једна година, 36,8% две године, а 6% три и више. За трећерођено дете 27,2% испитаника жели да дужина породилског одсуства буде једна година, 55,1% две године и 17,7% три и више година.

У односу на постојећи Закон већина испитаника се сложила са дужином породилског одсуства за прво и друго дете, док око 70% испитаника сматра да дужину породилског одсуства за треће дете треба повећати на две и више година.

2.5. Висина номиналних износа дечијег додатка и значај примања дечијег додатка

Резултати истраживања несумњиво показују да испитаници нису задовољни постојећим износом дечијег додатка.²⁾

У односу на редослед рођења детета, 30,7% испитаника сматра да би износ дечијег додатка требао бити најмање 5.000 динара, док је 22,8% мишљења да би требао да буде између 10.000 и 15.000 динара. Просечно гледано, испитаници сматрају да би износ дечијег додатка требао би бити минимално 7.120 динара, односно повећан нешто више од три пута.

Уколико се као параметар посматра узраст детета, 28% испитаника сматра да би износ дечијег додатка требао бити најмање 5.000 динара, а 26% између 10.000 и 15.000 динара. Очигледно је да су врло слични проценти номиналних износа дечијег додатака у обе варијанте, као и постотак повећања постојећих износа.

2) У августу 2012.године дечији додаток износио је 2.280,61 динар

Посебну пажњу треба обратити на податак да је као највећи значај примања дечијег додатка наведена висина износа, на другом месту је примање до навршених 19 година старости детета, док је редовност на трећем месту по значају.

2.6. Очекивана помоћ државе

Родитељи највише од државе очекују повећање примање, односно помоћ при запошљавању. Тако 41,9% испитаника сматра да је најважније повећање новчане помоћи, док 40% истиче да је потребно да држава обезбеди запослење родитеља после рођења трећег детета. Само 9% очекује од државе повољне кредите за стамбено збрињавање а 11,1% развој услуга у локалној заједници (вртић, дневни боравак).

Да износ дечијег додатка треба да буде једнак за свако дете до 19 година старости сматра 65% испитаник, 10,7% је мишљења да износи треба да буду различити с обзиром на редослед рођења детета, док 8,3% истиче да веће износе треба да имају деца у насељима са негативном стопом природног прираштаја.

Када је у питању тип породице која треба да остварује право на дечији додатак, 64,6% испитаника сматра да све породице треба да примају дечији додатак, 23,3% да треба да примају само сиромашне породице, 6,9% испитаника да дечији додатак треба да примају све породице које живе у општинама са негативном стопом природног прираштаја.

Увећање износа дечијег додатка за децу сиромашних породица, самохраних родитеља и деце са инвалидитетом сматра 97% испитаника оправданим и да то увећање буде више од 30% од основног износа дечијег додатка.

Висину прихода као добар параметар за остваривање права на дечији додатак оцењује 58% испитаника, 20% оцењује као лош, а 22% испитаника се није изјаснило.

На основу анализе одговора на питања о обавезама државе и постојећим параметрима за остваривање права на дечији додатак, испитаници су се изјаснили о неколико врло важних чињеница које треба врло озбиљно узети у обзир при измени постојећег Закона, и то:

- a) Повећање материјалних давања
- b) Обезбеђење запослења после рођења трећег детета
- c) Једнак номинални износ дечијег додатка за сву децу до 19 година старости

- d) Дечији додаток треба да примају све породице са децом у Србији
- e) Увећани дечији додаток (30%) треба да примају све сиромашне породице са децом, самохрани родитељи и родитељи деце са инвалидитетом
- f) Висина прихода породице треба да остане као основни параметар за остваривање права на дечији додаток

3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Резултати анализе анкете коју су попуњавали потенцијални корисници права на дечији додаток показали су да је врло тешко у актуелним условима одвојити мере популационе од мера социјалне политике.

Подаци добијени из истраживања показују да су будући корисници дечијег додатка у највећем проценту (71%) лица између 20 и 35 година старости, при чему је учешће самохраних родитеља око 1/5. Најчешће имају завршену средњу школу (62%), 26% је са основном или без основне школе, док је само 12% стекло више или високо образовање. Углавном су радничких заминања што је у корелацији са врстом образовања. Доминирају породице са три (42,7%) и четири члана (30,4%). Просечан број деце узраста од 0-18 година по породици је 1,6. Најборојнија су деца узраста до 6 година (64,1%), односно 7-14 (26,6%). Без сталних прихода је 39% потенцијалних корисника, док око 90% остварује до до 25.000 динара укупних месечних примања. Отприлике идентичан проценат испитаника не поседује земљу, а 60% нема решено стамбено питање.

Већина испитаника (79%) се слаже да садашњи цензусе и номиналне износе дечијег додатка треба повећати минимално за 100%. Ако би ове предлоге државе прихватила, чак 63% испитаника се изјаснило да би се одлучило на рађање још деце.

Djuro Klipa

ANALYSIS PROGRAM OF CHILD ALLOWANCE IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Resume

The aim of this article to analyze the existing mechanisms for exercising the right to child allowance and formulate proposals for more efficient and appropriate use of this payment. The study hypothesized that the factors such as ruling ideology and politics, economic

strength of the state and social circumstances influence the child protection system and the goals of the demographic and social policy. The second hypothesis is related to the degree of development of information systems for the support of child allowances and development of other information systems in public administration (Ministry of Interior, Pension and Disability Insurance Fund, Republic Health Insurance Fund, etc.).

One-month empirical research was conducted in 2012 and it used questionnaires that were distributed to all child protection services in Serbia. The aim of the questionnaires was to collect the information about every child protection service and the reasons for non-recognition of the right on child benefit, while other questionnaire was used for potential users of child allowance who were applying for the first time.

Bearing in mind the lack and inadequate staff structure in relation to qualifications and occupation (on average three employees per service), the effective implementation of the child protection reform at the state level can't be expected. 5.1% of all received requests for child allowance per month are rejected. It may be noted that the most common reason for rejection is exceeding the income threshold, which is already low in the families eligible for child allowance while their reasons are mainly administrative in nature.

The age structure of the respondents indicated that the applicant is aged between 15 and 41, and nearly 71% of those between 20 and 35 years old. The results show that unfavorable and very unfavorable housing situation has almost 60 % of respondents, and just one third of a solid or satisfactory. The research results show that the respondents were not satisfied with the current amount of child allowance. Regarding the expectations of the eligible parents, the highest are related to the increase in earnings and employment assistance.

In general, the results of the survey proved that it would be very difficult to separate population and social policy measures in the current conditions.

Key words: child allowance, support for families with children, effects, legislation

* Овај рад је примљен 14. октобра 2013. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 12. децембра 2013. године.